

ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК СУБ'ЄКТ ГОСПОДАРЮВАННЯ У СТАТИСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Каражия Д. Е.¹, Погорєлова Т. В.²

¹ – студентка, факультет економіки та управління підприємством,

² – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики та ММЕ
Одеський національний економічний університет, м. Одеса

АНОТАЦІЇ

Каражия Д. Е., Погорєлова Т. В. Підприємництво як суб'єкт господарювання у статистичних дослідженнях. Осмислюються сутність підприємництва, його місце та функціональне призначення в соціально-економічній діяльності суспільства. Виявлено та розглянуто різні визначення терміну "підприємництво", розмежовано поняття "бізнес" і "підприємництво". Визначено основні риси сучасного етапу розвитку підприємництва. Розглянуто наявні в економічній літературі різні підходи до трактування підприємництва як особливого виду господарюючих суб'єктів та еволюцію понять "підприємець" і "підприємництво".

Ключові слова: підприємець, підприємництво, бізнес, підприємницька функція, підприємницька діяльність.

Karazhiya D. E., Pogorelova T.V. Entrepreneurship as a business entity in statistical research. The essence of entrepreneurship, its place and functional purpose in the socio-economic activity of society are comprehended. Different definitions of the term "entrepreneurship" are identified and considered, the concepts of "business" and "entrepreneurship" are distinguished. The main features of the modern stage of entrepreneurship development are determined. Different approaches to the interpretation of entrepreneurship as a special type of economic entities and the evolution of the concepts of "entrepreneur" and "entrepreneurship" in the economic literature are considered.

Keywords: entrepreneur, entrepreneurship, business, entrepreneurial function, entrepreneurial activity.

ПОСИЛАННЯ НА РЕСУРС

Каражия, Д. Е. Підприємництво як суб'єкт господарювання у статистичних дослідженнях [Текст] / Д. Е. Каражия, Т. В. Погорєлова // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 9. Частина I – Одеса, ОНЕУ. – 2023. – С. 124 – 130.

Будь-яке суспільство для забезпечення нормального створення (достатньо комфортного) рівня своєї життєдіяльності займається безліччю видів конкретної праці. З цією метою працездатні люди створюють певні підприємства, тобто організаційні формування (трудові колективи), які

спільно виконують ту чи іншу місію (організують програму або мету) і діють на основі певних правил і процедур. Проте мета і характер діяльності таких численних організацій різні. За цією ознакою всі організації можна поділити на дві групи: підприємницькі (комерційні), що функціонують і розвиваються за рахунок власних коштів, і непідприємницькі (некомерційні), існування яких забезпечується бюджетним фінансуванням держави. Організації з підприємницьким характером діяльності являють собою підприємства. Підприємству притаманна господарська діяльність – будь-яка діяльність особи, направлена на отримання доходу у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах у випадку, коли безпосередня участь цієї особи в організації такої діяльності є регулярною, постійною та суттєвою.

Дана проблема привертає все більшу увагу українських учених. Питання сутності підприємницької діяльності знайшли своє відображення в дослідженнях таких вітчизняних учених: З. Варналія, Л. Воротіної, Л. Дмитриченко, М. І. Крупки, О. Людкевича, С. К. Реверчука, та зарубіжних учених: Р. Кантільон, А. Сміт, Д. Рікардо, Ж. Б. Сей, А. Маршал, Й. Шумпетер, Ф. Гаєк та ін. Основна мета дослідження полягає у з'ясуванні сутності підприємництва як суб'єкта господарської діяльності.

Але незважаючи на це, розгляд цього питання у роботах українських та зарубіжних вчених, питання підприємництва як суб'єкта господарської діяльності все ж залишається недостатньо вивченим, тому метою даної статті є визначення сутності підприємництва як суб'єкта господарювання.

Нині в теоретичних дослідженнях і на практиці приділяється значна увага підприємству. Поняття "підприємець" і "підприємство" в сучасному розумінні вперше вжив англійський економіст Річард Кантільон, який висловив думку про те, що підприємець - це людина, яка діє в умовах ризику. Деяко пізніше французький економіст кінця XVIII – початку XIX ст. Ж.Б.Сей визначив підприємницьку діяльність як поєднання, комбінування трьох факторів виробництва – землі, праці, капіталу. "Підприємець, – вказував Сей, – це особа, яка береться за власний рахунок і ризик і на власну користь виробити якийсь продукт. Досить просте і вельми ємне визначення підприємництва дає В.І. Даль. Зокрема, він пише, що "підприємець" означає "затівати, наважуватися виконати якусь нову справу, приступати до скоєння чого-небудь значного": звідси "підприємець" – "той, хто зробив" що-небудь. Енциклопедичний словник підприємця трактує поняття "підприємство" так: Підприємство – це ініціативна самостійна діяльність громадян, спрямована на одержання прибутку або особистого доходу, що здійснюється від свого імені, під свою майнову відповідальність або від імені та під юридичну відповідальність юридичної особи. Підприємець може здійснювати будь-які види господарської діяльності, не заборонені законом, включаючи комерційне посередництво, торговельно-закупівельну, консультаційну та іншу діяльність, а також операції з цінними паперами [1, с. 8].

Поняття "підприємство" є узагальнюючим, або збірним.

Воно, по-перше, визначає підприємства як суб'єкти господарського права стосовно всіх форм і видів власності в Україні (організаційні форми і види підприємств).

По-друге, це поняття є загальногалузевим, тобто взагалі визначає промислові (фабрики, заводи, шахти), будівельні, транспортні, сільськогосподарські, торговельні та інші підприємства.

У навчальному посібнику за редакцією проф. В. В. Бойко відображено еволюцію термінологічної, змістовної сутності підприємця та підприємницької діяльності, пов'язаної з історією становлення обміну, виробництва та розподілу товарів і послуг, з рівнем розвитку науково-технічного прогресу (у табл. 1).

Таблиця 1

Еволюція понять "підприємець" і "підприємництво"

Дата	Автор	Зміст поняття
Середні віка	-	Підприємець - людина, яка відповідає за виконання великомасштабних будівельних або виробничих проєктів
1725	Річард Кантильон - основоположник теорії підприємництва	Підприємець - людина, яка приймає рішення і задовольняє свої потреби в умовах невизначеності. Дохід підприємця - це плата за ризик
1776	Адам Сміт	Підприємець - власник підприємства і реалізатор ризикованих комерційних ідей. Основна функція - організація та управління виробництвом у межах звичайної господарської діяльності
1830	Жан Батист Сей	Підприємництво - це раціональна комбінація факторів виробництва в даній точці ринкового простору. Підприємець - людина, яка організовує людей у рамках виробничої одиниці. Підприємець стоїть у центрі процесу виробництва і розподілу, а в основі підприємницької діяльності лежить здатність організувати виробництво і збут продукції
1910	Макс Вебер	Підприємницька діяльність - це втілення раціональності. (Під раціональністю він розумів функціональну ефективність, отримання максимальної вигоди від використання вкладених коштів і докладених зусиль тощо) В основі підприємництва лежить раціональна етика протестантизму, а світогляд, моральність мають найважливіший вплив на діяльність підприємця
1911	Шумпетер	Головне в підприємстві - інноваційна діяльність, а право власності на підприємство не є суттєвою ознакою підприємництва.

У XX ст. розуміння підприємницької функції виходить на вищий рівень призначення і в ній явно виокремлюється інноваційний підхід, який уперше найяскравіше й найпоєднаніше прозвучав у Й. Шумпетера.

На думку американського вченого Р.С. Ронстадта, підприємництво – це динамічний процес нарощування багатства. Багатство створюється тими, хто більше за всіх ризикує своїми грошима, майном, кар'єрою, не шкодує часу на створення власної справи, пропонує покупцям новий товар або послугу. Цей товар чи послуга не обов'язково мають бути чимось абсолютно новим; головне, щоб підприємець зумів надати їм нових якостей, збільшити їхню цінність, витративши на це необхідні сили та кошти. Своєю чергою, відомі американські вчені професори Р. Хізріч і М. Пітерс дають, на їхню думку, наймісткіше визначення підприємництва, що охоплює всі типи підприємницької поведінки: "Підприємництво – це процес створення чогось нового, що володіє цінністю; процес, який забирає час і сили, що передбачає взяття на себе фінансової, моральної та соціальної відповідальності; процес, який приносить грошовий дохід та особисте задоволення від досягнутого".

Підприємство є основною організаційною ланкою народного господарства України. Ця організаційна ознака кваліфікує підприємство як організаційну форму господарської ("бізнесової") організації, тобто організації, в якій власники засобів виробництва і робочої сили об'єднують свої виробничі ресурси для здійснення господарської діяльності. Визначення "основна ланка", з одного боку, відмежовує підприємство від інших організаційних форм економічної діяльності (типу домашніх господарств, індивідуальних промислів без створення підприємств, так званих тіньових структур тощо), а з іншого – від суб'єктів господарського права, які не належать до основної ланки: об'єднань підприємств, фінансових і посередницьких інститутів, органів управління економікою.

Закон встановлює, що підприємство – це суб'єкт господарювання. Суть визначення "господарюючий суб'єкт" полягає в тому, що підприємство є товаровиробником, трудовим колективом, який на професійній основі (промисел) виробляє і реалізує свій товар з метою одержання прибутку. Як господарюючий суб'єкт підприємство здійснює виробничу, науково-дослідну іншу господарську діяльність [3, с. 49].

Цікавим є таке трактування бізнесу як комерційної діяльності, що робить людей незалежними в судженнях і прийнятті рішень. Підприємництво ж характеризується обов'язковою наявністю інноваційного моменту – чи то виробництво нового підприємства, чи то нова система управління виробництвом, якістю, впровадження нових методів організації виробництва або нових технологій. Цим воно і відрізняється від бізнесу. Таким чином, не всякий бізнес можна віднести до підприємництва. Підприємництво виступає як особливий вид економічної активності, бо його початковий етап пов'язаний, як правило, лише з ідеєю – результатом розумової діяльності, яка згодом набуває матеріалізованої форми.

Рушійним мотивом підприємницької діяльності є насамперед отримання підприємницького доходу, який іде на розвиток цієї діяльності та самозбагачення. Тут ідеться про суто економічні мотиви [4]. Такий підхід поширений серед вітчизняних економістів, які визначають підприємництво як інтелектуальну діяльність енергійної та ініціативної людини, що володіє частково або повністю матеріальними цінностями, використовує їх для організації бізнесу, яким і управляє. У науковій літературі нерідко відзначають й інший чинник – самоствердження особистості, коли підприємництво стає не просто діяльністю, а способом життя.

Підприємництво – це процес створення нових товарів, робіт, послуг, що мають цінність для споживачів; задоволення потреб, що постійно зростають; процес, який здійснюється на основі постійного комбінування факторів виробництва, ефективного використання наявних ресурсів для досягнення найкращих результатів. Він є безперервним, постійно поновлюваним, оскільки постійно змінюються потреби, які підприємці задовольняють. Цей процес потребує великих витрат усіх факторів виробництва, часто приречений на тимчасову невдачу, але зрештою підприємцю приносить особисте задоволення досягнутий ним грошовий дохід (прибуток). Отже, підприємництво як процес містить пошук нових творчих ідей, їхній аналіз та оцінку з погляду потреб ринку й економічної вигоди, формування цілей щодо реалізації ідей, утілення ідей у новому підприємстві, у створенні нового, в освоєнні виробництва нових продуктів, в удосконаленні організації виробництва, тобто в освоєнні виробництва нових продуктів, у вдосконаленні організації виробництва, тобто у створенні нового підприємства, у створенні нового, в удосконаленні організації виробництва, в освоєнні нових продуктів, в удосконаленні організації виробництва, в удосконаленні організації виробництва, в удосконаленні організації виробництва, в удосконаленні організації виробництва, в удосконаленні організації виробництва, в удосконаленні організації виробництва, тощо.

Основні риси підприємництва:

- свобода в ухваленні рішень і свобода в реалізації;
- створення і підтримання певного культурного середовища фірми, створення почуття єдності, почуття причетності до спільної справи, створення філософії виробництва;
- практична діяльність здійснюється завжди в умовах невизначеності, нестійкості та ризику. Невизначеність спричиняє постійні зміни умов діяльності, поведінки суб'єктів ринку, зміни законодавства, необхідність швидкої переорієнтації виробництва і збуту. Нестійкість виникає через циклічний характер процесів у суспільстві. Нестійкість і невизначеність породжують ризик.

Здійснення підприємницької діяльності на ефективному рівні можливе лише за настання певної суспільної ситуації – підприємницького

середовища, під яким розуміють насамперед ринок, ринкову систему відносин, а також особисту свободу підприємця, тобто його особисту незалежність, яка дає змогу ухвалити таке підприємницьке рішення, яке, на його думку, буде найефективнішим, найдієвішим та найприбутковішим. побоювання, які існують у суспільстві і які полягають у тому, що підприємець за таких умов діє лише у власних інтересах, є дуже важливими для підприємницького корпусу.

Підприємницьке середовище – це суспільна економічна ситуація, що містить у собі певний ступінь економічної свободи, наявність (або можливість появи) підприємницького корпусу, домінування ринкового типу економічних зв'язків, можливість формування підприємницького капіталу і використання необхідних ресурсів. Показником ступеня суспільної свободи підприємництва слугує кількість самостійних підприємств, що з'являються знову.

Розвиток підприємництва веде до зростання національного багатства і добробуту нації. Формування підприємницького середовища - найважливіша національна проблема. У рамках замкнутих міждержавних угруповань відбувається процес створення єдиного підприємницького простору, тобто умови для здійснення підприємницьких функцій стають у всіх цих країнах дедалі схожими. Таким чином, формування підприємницького середовища стає міждержавним стратегічним завданням.

Інакше кажучи, підприємництво – це особлива система господарювання, в основі якої лежить творчий пошук потенційних можливостей удосконалення виробництва продукції, робіт, послуг або формування нових споживчих вартостей у поєднанні з раціональнішим використанням ресурсів з метою забезпечення сталого інноваційного розвитку господарських суб'єктів, їхнього ефективного функціонування на ринку в інтересах задоволення потреб суспільства та отримання прибутку підприємцем. Таким чином, сутність сучасного підприємництва полягає насамперед у пошуку якісно нових рішень, в "олюдненні" ринкової діяльності, прискоренні науково-технічного прогресу, розвитку та збагаченні ціннісних орієнтирів господарювання. За умов відповідної державної політики підприємництво як специфічна форма господарювання може стати провідником стратегічних змін в економіці та суспільстві, стати каталізатором справжнього соціально-економічного прогресу.

Таким чином, підприємство - це самостійна господарська організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку для здійснення господарської діяльності з метою задоволення суспільних потреб у товарі (продукції, роботах, послугах) і одержання прибутку, яка діє на підставі статуту, користується правами і виконує обов'язки щодо своєї діяльності, є юридичною особою, має самостійний баланс, поточний та інші рахунки в банках [5, с. 13].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко В.В. Економіка підприємства України: Навчальний посібник. - 2-е вид., перероб. і доп. Дніпропетровськ: Національна гірничо академія України, 2017. 630 с.
2. Господарський кодекс України: Офіційний текст. К.: Кондор, 2016. 248 с.
3. Ніколаєва Л.В. Підприємницьке право: Навч. посіб. / Ніколаєва Л.В., Старцев О.В., Пальчик П.М., Іваненко Л.М. К.: Істина, 2018. 460 с.
4. Погорєлова Т. В. Фінансові результати підприємницької діяльності та їх розподіл у національній економіці // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2022. № 8 (297). С. 25-31.
5. Шваб Л.І. Економіка підприємства: Навч. посіб. Для студентів ВНЗ. К.: Каравела, 2019. 512 с.
6. Уманець Т. Методи і моделі оцінювання розвитку малого бізнесу: мезо- та макрорівень [монографія] / Т. Уманець, Ю. Ольвінська, О. Лукачова; за ред. Т.В. Уманець. – Донецьк : «ВІК», 2010. – 280 с.